

Dezinformacija, misinformacija ir klaidinantis turinys internete

PAMOKA 3

IVADAS

Skaitmeninė erdvė tapo pagrindine vieta, kurioje žmonės sužino naujienas, kuria nuomonę, priima sprendimus, bendrauja. Tačiau internetas nėra neutralus informacijos kanalas. Jį formuoja platformų algoritmai, socialiniai ryšiai, reklamos ekonomika, politiniai ir komerciniai interesai. Todėl dalis informacijos yra netiksli, manipuliuojanti ar sąmoningai sukurta klaidinti – ir tai turi realias pasekmes asmeniui, bendruomenei ir visuomenei.

INFORMACIJOS EKOSISTEMA: KAIP PASIKEITĖ „TIESOS“ GAMYBA

Nuo redakcijų prie platformų

Tradicinėje žiniasklaidoje (laikraščiuose, televizijoje) informacijos sklaida turėjo vartininkus – redaktorus, faktų tikrintojus, aiškią atsakomybę. Skaitmeninėje platformų eroje informacija dažnai plinta:

- be redakcijos patikros,
- per asmeninius tinklus (draugai, sekami profiliai),
- per algoritmines rekomendacijas („tau gali patikti“, „populiaru“),
- per užsakytą sklaidą (reklama, „boost“, influenceriai).

Rezultatas: tas pats įvykis gali būti pristatomas šimtais skirtingų versijų, o auditorija neretai vertina ne pagal patikimumą, o pagal emocinį poveikį ar tai, ar turinys „tinka“ jų įsitikinimams.

INFORMACIJOS EKOSISTEMA: KAIP PASIKEITĖ „TIESOS“ GAMYBA

Informacijos perteklius ir dėmesio ekonomika

Šiandien problema dažnai yra ne informacijos trūkumas, o perteklius. Kai informacijos per daug, žmonės pereina prie trumpųjų kelių: skaito tik antraštes, pasitiki pažįstamu šaltiniu, reaguoja emociškai. Platformos suinteresuotos ne tiesa, o įsitraukimu (paspaudimais, peržiūromis, komentaramis). Tai sukuria aplinką, kurioje sensacingas, šokiruojantis, piktinantis turinys turi pranašumą prieš ramų, faktinį paaiškinimą.

TYRIMAI

- Moksliniai tyrimai rodo, kad melagingos žinutės socialiniuose tinkluose gali plisti greičiau ir plačiau nei teisingos – dėl naujumo, emocinio krūvio, netikėtumo ir žmonių polinkio dalintis „įdomiu“ turiniu.

INFORMACIJOS NETIKSLUMO TIPAI: NUO KLAIDOS IKI STRATEGINĖS MANIPULIACIJOS

Misinformacija: klaidos, nesusipratimai, „pasidalinau nesusimąstęs“

Misinformacija – tai netiksli ar klaidinga informacija, platinama be sąmoningos intencijos klaidinti. Ji dažnai atsiranda dėl:

- negebėjimo įvertinti šaltinio,
- skubėjimo,
- emocinio sujaudinimo,
- riboto supratimo apie temą,
- „ištraukimo iš konteksto“ (pvz., sena nuotrauka pateikiama kaip nauja).

INFORMACIJOS NETIKSLUMO TIPAI: NUO KLAIDOS IKI STRATEGINĖS MANIPULIACIJOS

Misinformacija dažnai plinta per artimiausius ratus („draugė įkėlė – vadinasi tikra“), per bendruomenes, per privačius kanalus (grupės, chat'ai). Ji pavojinga tuo, kad atrodo nekalta: žmonės dažnai nenori pripažinti, kad dalijosi klaidingu turiniu, todėl klaida „užsifiksuoja“ grupėje.

INFORMACIJOS NETIKSLUMO TIPAI: NUO KLAIDOS IKI STRATEGINĖS MANIPULIACIJOS

Dezinformacija: sąmoningas kūrimas ir koordinuota sklaida.

Dezinformacija – tai klaidinga informacija, kuri kuriama arba platinama sąmoningai, siekiant paveikti: nuomonę, emocijas, elgesį, politinius pasirinkimus, pasitikėjimą institucijomis ar net visuomenės sanglaudą. Ši praktika dažnai yra strateginė:

- kuriami įtikinami naratyvai („paslėpta tiesa“, „mums meluoja“),
- naudojami tariami „įrodymai“ (iš konteksto ištraukti skaičiai, melagingos citatos),
- aktyvinamos emocijos (baimė, pyktis, pasibjaurėjimas),
- pasitelkiamos paskyros, kurios atrodo „paprasti žmonės“, bet gali būti koordinuotos.

TYRIMAI

- Mokslinė ir politinė analizė dažnai dezinformaciją traktuoja kaip „informacijos taršą“ arba „informacinį ginklą“, nes ji silpnina visuomenės gebėjimą susitarti dėl bazinių faktų.

INFORMACIJOS NETIKSLUMO TIPAI: NUO KLAIDOS IKI STRATEGINĖS MANIPULIACIJOS

Malinformacija: kai teisinga informacija tampa ginklu.

Yra ir trečias atvejis: informacija gali būti teisinga, bet naudojama kenksmingai – pavyzdžiui, nutekinti asmeniniai duomenys, privatūs susirašinėjimai, nuotraukos, kurios skleidžiamos siekiant pažeminti ar šantažuoti. Tokia praktika gali būti ypač destruktvyvi mokyklų bendruomenėse.

Šią trijų dalių (mis-, dis-, mal-) schemą kaip „informacijos sutrikimo“ (information disorder) rėmą plačiai apibrėžė ir išpopuliarino tarpdisciplininis policy tyrimų laukas.

KODĖL KLAIDINANTI INFORMACIJA VEIKIA: PSICHOLOGIJA IR KOGNITYVINIAI MECHANIZMAI

Jei norime išmokti atpažinti manipuliaciją, turime suprasti: dezinformacija dažniausiai „neapgauna“ dėl intelekto stokos. Ji veikia todėl, kad naudojasi normaliais žmogaus mąstymo procesais.

KOGNITYVINIAI ŠALIŠKUMAI: „PROTO TRUMPINIAI“

Žmonės nuolat priima sprendimus turėdami ribotą laiką ir dėmesį. Todėl smegenys taiko supaprastinimus:

- patvirtinimo šališkumas: tikime tuo, kas atitinka mūsų turimas nuostatas;
- prieinamumo euristika: jei kažką dažnai matome, mums atrodo, kad tai svarbu arba tiesa;
- „illusory truth“ efektas: kartojama informacija gali pradėti atrodyti tikresnė vien dėl to, kad ją dažnai girdime;
- emocijų dominavimas: kai jaučiame pyktį ar baimę, kritinis mąstymas silpnėja.

TYRIMAI

Mokslo apžvalgose apie mitų paneigimą pabrėžiama, kad klaidinga informacija gali išlikti galvoje net po pataisymo (vadinamasis „continued influence effect“) – todėl paprastas „čia netiesa“ dažnai nėra pakankama.

SOCIALINIS PATVIRTINIMAS IR GRUPĖS EFEKTAS

Socialiniuose tinkluose „patinka“, komentarai ir pasidalinimai veikia kaip socialiniai signalai. Jei įrašas atrodo populiarus, smegenys jį gali interpretuoti kaip patikimesnį. Tai ypač aktualu paaugliams, kurių socialinis identitetas ir priklausymas grupei yra labai svarbūs.

IDENTITETO APSAUGA IR „PARTINIS PROTAS“

Kai kurios temos (politika, karas, pandemijos, klimato kaita, migracija, vertybiniai klausimai) sukelia gynybinę reakciją: žmonės vertina informaciją ne pagal faktus, o pagal tai, ar ji „saugi“ jų identitetui („ar tai neprieštarauja mano grupei?“). Dėl to net protingi žmonės gali atmesti faktus, jei jie jaučiasi kaip grėsmė jų tapatybei.

„DĖMESIO KLaida“: KODĖL DALINAMĖS NETIKRA INFORMACIJA NET ŽINODAMI, KAD REIKĖTŲ TIKRINTI

Svarbi modernių tyrimų kryptis rodo, kad dalis misinformacijos plitimo kyla ne vien iš tikėjimo melu, o iš paprasto dalyko: žmonės dalijasi „nesusimąstę apie tikslumą“. Eksperimentiniai tyrimai rodo, kad paprasti „accuracy nudges“ (priminti apie tikslumą prieš dalijimąsi) gali reikšmingai sumažinti klaidinančios informacijos dalijimąsi.

KAIP KLAINANTI INFORMACIJA PLINTA: TINKLŲ LOGIKA IR PLATFORMŲ ARCHITEKTŪRA

VIRUSIŠKUMO MECHANIKA: EMOCIJOS + NAUJUMAS + PAPRASTUMAS

Klaidinantis turinys dažnai „nugali“ todėl, kad:

- jis trumpas ir aiškus („štai kas kaltas“),
- pateikia sensaciją („šokiruojanti tiesa“),
- sukelia stiprų emocinį impulsą („pasidalink, kad visi žinotų“),
- atrodo kaip „slaptas atradimas“ („medijos nutyli“).

TYRIMAI

Didelės apimties socialinių tinklų analizė parodė, kad melagingos naujienos gali plisti giliau ir greičiau nei teisingos, o šį efektą labiau lemia žmonių elgsena, o ne vien botai.

ALGORITMAI, BURBULAI IR AIDŲ KAMEROS

Algoritmai personalizuoja turinį pagal tai, kas tau „patinka“ ir kas tave laiko platformoje. Taip formuojasi:

- filter bubble (turinio burbulas): matai vis mažiau kitokių šaltinių;
- echo chamber (aidų kamera): dažniau matai tą patį požiūrį, kuris stiprina įsitikinimą.

Tai nereiškia, kad žmogus „nemato tiesos“ – bet reiškia, kad jis mato labai selektyvią realybės versiją, kurioje tam tikras naratyvas nuolat kartojamas.

KOORDINUOTAS ELGESYS IR BOTAI

Ne visa koordinacija yra akivaizdi. Kartais tai:

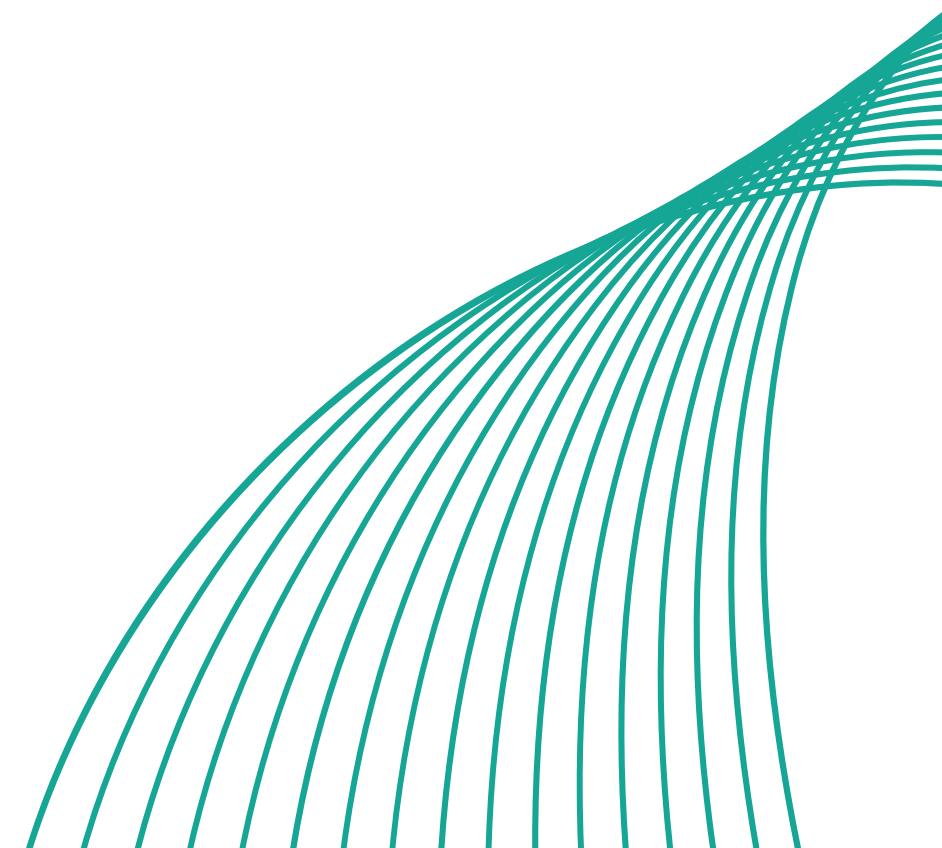
- botai (automatinės paskyros),
- pusiau automatizuotos paskyros,
- „trolinimo“ grupės,
- tarpusavyje susiję puslapiai,
- influenceriai, kurie kartoja vienodas žinutes.

Tokios struktūros sukuria įspūdį, kad „visi apie tai kalba“, ir taip didina patikimumo iliuziją.

DI (DIRBTINIS INTELEKTAS), DEEPPFAKE IR SINTETINĖ MEDIJA: NAUJA MANIPULIACIJOS ERA

KAS PASIKEITĖ ATsirADUS GENERATYVINIAM DI?

Anksčiau dezinformacijai reikėjo:

- laiko,
- kūrybinių resursų,
- dizaino įgūdžių,
- montavimo.

KAS PASIKEITĖ ATsiradus GENERATYVINIAM DI?

Dabar generatyvinis DI leidžia greitai kurti:

- įtikinamus tekstus,
- „tikroviškas“ nuotraukas,
- balsus,
- video fragmentus.

Tai sumažina „įėjimo barjerą“: manipuliuojantį turinį gali kurti daugiau žmonių, greičiau ir didesniu mastu.

DEEPFAKE: KODĖL TAI TAIP PAVEIKU?

Deepfake pavojus yra ne tik tai, kad „galima apgauti“. Pavojus ir tai, kad:

- mažėja pasitikėjimas bet kuo („jei viskas gali būti fake, niekuo netikiu“),
- atsiranda „plausible deniability“ („čia ne aš, čia deepfake“),
- reputacijos atakos tampa pigesnės ir greitesnės.

Todėl edukacijoje svarbu mokyti ne tik „atpažinti fake“, bet ir suprasti platesnį kontekstą: kada ir kodėl deepfake kuriami, kaip jie naudojami šantažui, patyčioms, politinei propagandai.

Klaidinantis turinys realybėje: pavyzdžiai ir atpažinimo „modeliai“ – ”IŠ KONTEKSTO”

PAVYZDYS

- Pateikiama nuotrauka ar citata be datos, be vietos, be šaltinio.
- Pridedamas emocinis tekstas („žiūrėk, kas darosi!“).
- Tikslas – sukurti reakciją, o ne supratimą.

KLAUSIMAI

Ar matau originalų šaltinį? Ar žinau, kada tai buvo? Ar tai gali būti sena medžiaga?

Klaidinantis turinys realybėje: pavyzdžiai ir atpažinimo „modeliai“ – ”NETIKRAS AUTORITETAS”

PAVYZDYS

- Įrašas cituoja „mokslininkus“, „ekspertus“, „tyrimą“, bet nepateikia jokios nuorodos.
- Kartais pateikiamas logotipas ar „universiteto“ pavadinimas, bet netikras.

KLAUSIMAI

Ar galiu rasti originalų tyrimą?
Ar tai patikimas žurnalas/organizacija?

Klaidinantis turinys realybėje: pavyzdžiai ir atpažinimo „modeliai“ – „EMOCINIS ŠANTAŽAS“

PAVYZDYS

- „Jei nepasidalinsi – vadinasi tau nerūpi.“
- „Skubiai platinkite, kol neištrynė!“
- „Medijos tyli!“

SVARBU

Tai klasikinė manipuliacijos taktika, kuri apeina kritinį mąstymą ir spaudžia veikti.

PATIKRINIMO LOGIKA: KAIP TIKRINAMA INFORMACIJA PROFESIONALIAI

Pagrindinis principas: „Stop – Verify – Context“

Praktikoje informacijos tikrinimas dažnai prasideda nuo sustojimo ir trijų klausimų:

- Kas šaltinis?
- Koks įrodymas?
- Koks kontekstas?

Šis principas naudojamas tiek žurnalistikoje, tiek medijų raštingumo ugdyme.

PATIKRINIMO LOGIKA: KAIP TIKRINAMA INFORMACIJA PROFESIONALIAI

Šaltinio patikimumo analizė.

Patikimumą kelia:

- aiškus autorius,
- reputacija,
- skaidrumas (kontaktai, apie mus),
- taisyčių politika,
- nuorodos į pirminius šaltinius.

Nepatikimumo signalai:

- anonimiškumas be priežasties,
- agresyvi reklama,
- emocinės antraštės,
- „vien tik nuomonė“ pateikiama kaip faktas,
- nėra šaltinių.

PATIKRINIMO LOGIKA: KAIP TIKRINAMA INFORMACIJA PROFESIONALIAI

„Lateral reading“ metodas

Modernus faktų tikrinimo metodas – lateral reading: užuot giliai skaitę vieną puslapį, atsidarome kitus langus ir tikriname, ką apie šaltinį sako kiti nepriklausomi šaltiniai. Tai vienas efektyviausių būdų greitai identifikuoti nepatikimus puslapius.

TYRIMAI

Tyrimų apžvalgos rodo, kad paneigimas veiksmingesnis, kai:

- pateikiamas aiškus faktas,
- paaiškinama, kodėl mitas klaidingas,
- pasiūloma alternatyvi, aiški istorija (paaiškinimas),
- vengiama kartoti mito daug kartų (kad jo neįtvirtinti).

„PREBUNKING“ IR ATSPARUMO UGDYMAS: KAIP „PASISKIEPYTI“ NUO MANIPULIACIJOS

PREBUNKING LOGIKA

Prebunking – tai išankstinis mokymas atpažinti manipuliacijos technikas prieš susiduriant su konkrečiu melu. Vietoj „čia mitas“ mes mokome:

- kokios taktikos naudojamos,
- kaip jos atrodo,
- kokius jausmus jos bando išprovokuoti.

Tai ypač tinka jaunimui, nes suteikia kontrolės jausmą ir mažina gėdą („mane apgavo“ → „atpažįstu triuką“).

KRITINIS MĄSTYMAS KAIP ĮGŪDIS, O NE „ASMENYBĖS BRUOŽAS“

UNESCO medijų ir informacinio raštingumo (MIL) požiūris pabrėžia, kad kritinis mąstymas yra ugdomas per:

- klausimų kultūrą,
- šaltinių analizę,
- etikos ir atsakomybės temą,
- skaitmeninį pilietiškumą.

POVEIKIS ŽMOGUI: EMOCIJOS, SAVIJAUTA, SANTYKIAI, SPRENDIMAI

Klaidinanti informacija nėra tik „neteisinga“. Ji veikia:

- nuotaiką (nuolatinė grėsmė → nerimas),
- santykius (konfliktai šeimoje, klasėje),
- sprendimus (pirkimai, politinės nuostatos),
- pasitikėjimą (institucijomis, mokslu, žiniasklaida).

Pandemijos metu plačiai vartota „infodemijos“ sąvoka pabrėžia, kad klaidinanti informacija gali skatinti rizikingą elgesį, sukelti sumaištį ir mažinti pasitikėjimą autoritetais.

PLATFORMŲ ATSAKOMYBĖ IR ES KONTEKSTAS: KODĖL TAI NE TIK ASMENINIS REIKALAS

Nors individų medijų raštingumas labai svarbus, vis daugiau dėmesio skiriama ir platformų atsakomybei. ES kontekste:

- skatinamos savireguliacijos priemonės (pvz., 2022 m. sustiprintas Kovos su dezinformacija kodeksas),
- stiprinamas skaidrumas ir rizikų valdymas, ypač didelėms platformoms.

Skaitmeninių paslaugų akto (DSA) rėmuose daug dėmesio skiriama sisteminiams rizikoms (įskaitant informacijos ekosistemos rizikas), auditams ir rizikų mažinimo priemonėms.

PRAKTINĖS, MOKSLU PAREMTOS „TAISYKLIŲ SISTEMOS“ JAUNIMUI

„SUSTOK“ taisyklė

Trumpa pauzė sumažina emocinį dalijimąsi. Tyrimai apie „accuracy nudges“ rodo, kad net maža priminimo intervencija gali pagerinti dalijimosi kokybę.

„NEPASITIKĖK VIENU ŠALTINIU“

Vienas šaltinis – tai dar ne faktas. Patikimumas didėja, kai informacija patvirtinama keliais nepriklausomais šaltiniais.

„KLAUSK: KAS IŠ TO LAIMI?“

Komerciniai ir politiniai interesai dažnai paaiškina, kodėl turinys kuriamas.

MOKYKLOS KONTEKSTAS: KAIP ŠIOS ŽINIOS PRITAIKOMOS REALIOSE SITUACIJOSE

Mokykloje klaidinantis turinys dažniausiai pasirodo kaip:

- „viral“ video,
- memai su „faktais“,
- influencerio teiginiai,
- „slaptos tiesos“ apie sveikatą ar politiką,
- DI sugeneruoti vaizdai.

Svarbiausia ugdymo užduotis – išmokyti mokinį:

- atskirti faktą nuo interpretacijos,
- suprasti, kad platforma rodo ne „tiesą“, o tai, kas „pritraukia dėmesį“,
- suprasti atsakomybę už dalijimąsi.

KL Aidinančio Turinio Tipai ir Manipuliacijos Taktikos

Klaidinantis turinys internete nėra atsitiktinis reiškinys. Daugeliu atvejų jis kuriamas ir platinamas naudojant pasikartojančias, tyrimais pagrįstas manipuliacijos taktikas. Šių taktikų atpažinimas yra vienas svarbiausių medijų raštingumo įgūdžių.

EMOCINĖ MANIPULIACIJA

Vienas dažniausių klaidinančio turinio bruožų – stipri emocinė žinutė. Tyrimai rodo, kad turinys, sukeliantis baimę, pyktį, pasipiktinimą ar šoką, plinta greičiau nei neutralus ar analitinis.

Dažnos formos:

- „Jei nepasidalinsi – vadinasi tau nerūpi“
- „Šokiruojanti tiesa, apie kurią visi tyli“
- „Tai slepia nuo tavęs“

Emocijos sumažina kritinį mąstymą ir skatina impulsyvų dalijimąsi, todėl manipulatoriai sąmoningai renkasi emocionalią kalbą.

NETIKRAS AUTORITETAS

Klaidinančiame turinyje dažnai cituojami:

- „mokslininkai“ be pavardžių,
- „ekspertai“ be institucijų,
- „tyrimai“ be nuorodų.

Tokie teiginiai sukuria patikimumo iliuziją, tačiau realiai neleidžia patikrinti informacijos šaltinio.

IŠTRAUKIMAS IŠ KONTEKSTO

Teisinga informacija pateikiama taip, kad keičiasi jos prasmė:

- sena nuotrauka pateikiama kaip nauja,
- citata pateikiama be aplinkybių,
- statistika rodoma be paaiškinimo.

Tai ypač dažna politiniuose, sveikatos ar krizės kontekstuose.

„MES PRIEŠ JUOS“ NARATYVAS

Dezinformacija dažnai formuoja priešpriešą:

- „paprasti žmonės“ prieš „elitą“
- „tiesa“ prieš „meluojančias medijas“
- „mes“ prieš „jie“

Toks naratyvas mažina pasitikėjimą institucijomis ir skatina emocinį susiskaldymą.

INFORMACIJOS FRAGMENTAVIMAS

Vietoj viso paveikslo pateikiami pavieniai faktai ar istorijos, kurios neleidžia suvokti konteksto, bet sukuria klaidingą išvadą.

DIRBTINIS INTELEKTAS, DEEPPFAKE IR SINTETINĖ MEDIJA

Generatyvinio dirbtinio intelekto atsiradimas iš esmės pakeitė informacijos kūrimo ir klaidinimo galimybes.

KAS YRA SINTETINĖ MEDIJA?

Sintetinė medija – tai turinys (tekstas, vaizdas, garsas ar vaizdo įrašas), sukurtas arba reikšmingai pakeistas naudojant dirbtinį intelektą.

Ji gali būti:

- nekenksminga (mokomoji, kūrybinė),
- klaidinanti,
- žalinga (šantažas, patyčios, reputacijos žala).

DEEFAKE TECHNOLOGIJOS

Deepfake leidžia:

- pakeisti žmogaus veidą vaizdo įrašė,
- imituoti balsą,
- sukurti „įrodymų“ iliuziją.

Didžiausia grėsmė nėra vien apgaulė, bet pasitikėjimo erozija: kai viskas gali būti suklastota, žmonės pradeda nebetikėti net tikrais įrodymais.

„LIAR’S DIVIDEND“ EFEKTAS

Tai reiškiny, kai:

- tikras įvykis paneigiamas sakant „tai deepfake“,
- kaltinimai atmetami dėl technologinio neapibrėžtumo.

Tai ypač pavojinga teisės, politikos ir mokyklų kontekstuose.

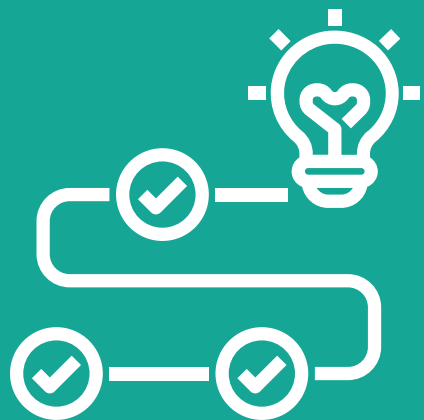
KODĖL DEEPPFAKE SUNKU ATPAŽINTI?

Ankstesni vizualiniai požymiai (mirksėjimas, netikslūs šešėliai) tampa vis mažiau patikimi.

Todėl šiuolaikinė atpažinimo strategija remiasi:

- šaltinio tikrinimu,
- platinimo kontekstu,
- loginiais neatitikimais,
- turinio paskirtimi („kam tai naudinga?“).

Edukacinė kryptis

Mokslininkai pabrėžia: svarbiausia ne „išmokti rasti klaidą“, o suprasti, kad vaizdas nebėra įrodymas. Kritinis mąstymas turi persikelti nuo vaizdo prie konteksto.

ATSPARUMO UGDYMAS: PREBUNKING, KRITINIS MĄSTYMAS IR SKAITMENINIS PILIETIŠKUMAS

KODĖL VIEN TIK FAKTŲ TIKRINIMO NEPAKANKA?

Tyrimai rodo, kad:

- paneigta klaidinga informacija dažnai lieka atmintyje,
- žmonės prisimena mitą, bet pamiršta pataisymą,
- viešas ginčas kartais tik sustiprina klaidingą įsitikinimą.

Todėl edukacijoje vis daugiau dėmesio skiriama prevencijai, o ne tik reakcijai.

PREBUNKING METODAS

Prebunking – tai išankstinis mokymas atpažinti manipuliacijos technikas. Vietoj konkrečių pavyzdžių mokomasi:

- kaip veikia emocinis spaudimas,
- kaip kuriamas netikras autoritetas,
- kaip išnaudojami algoritmai.

Tyrimai rodo, kad net trumpi „psichologiniai skiepai“
padidina atsparumą klaidinančiam turiniui.

KRITINIS MĄSTYMAS KAIP PROCESAS

Kritinis mąstymas nėra:

- nuolatinis nepasitikėjimas viskuo,
- skepticizmas be pagrindo.

Tai gebėjimas:

- užduoti klausimus,
 - ieškoti konteksto,
 - atskirti faktą nuo nuomonės,
 - pripažinti nežinojimą.
-
-

SKAITMENINIS PILIETIŠKUMAS

Šiuolaikinis pilietiškumas apima:

- atsakomybę už tai, kuo dalinamės,
- supratimą, kad dalijimasis turi pasekmes,
- gebėjimą saugoti kitų privatumą,
- sąmoningą dalyvavimą informacinėje erdvėje.

JAUNIMO UGDYMO REIKŠMĖ

Paauglystė yra laikotarpis, kai:

- formuojasi tapatybė,
- stiprus priklausymo grupei poreikis,
- emocijos dažnai stipresnės už analizę.

Todėl medijų raštingumo ugdymas turi būti:

- nuoseklus,
 - be gėdinimo,
 - orientuotas į įgūdžius, o ne draudimus.
-
-

PRAKTINIAI ĮRANKIAI

„GOOGLE REVERSE IMAGE SEARCH“ / „TINEYE“

Paskirtis: patikrinti, ar vaizdas jau buvo naudotas anksčiau ir kokiame kontekste.

Kaip naudoti:

- Išsaugok įtartiną paveikslėlį arba nukopijuok jo nuorodą.
- Įkelk jį į „Google Images“ arba „TinEye“.
- Įvertink: kada vaizdas pirmą kartą pasirodė, ar jis naudojamas kitame kontekste, ar nesusijęs su dabartine žinute.

Kodėl svarbu:

- Tyrimai rodo, kad klaidinantys vaizdai dažnai yra seni, bet pateikiami kaip nauji.

„INVID“ (VAIZDO ĮRAŠŲ ANALIZĖS ĮRANKIS)

Paskirtis:

Išskaidyti vaizdo įrašą į kadrus ir patikrinti jų kilmę.

Naudojimo idėja:

Tinka mokytojams ir pažengusiems mokiniams analizuojant viralinius vaizdo įrašus.

FAKTŲ TIKRINIMO PLATFORMOS

- „EUvsDisinfo“
- „AFP Fact Check“
- „Reuters Fact Check“

Paskirtis:

Palyginti skirtingų šaltinių vertinimus, suprasti, kaip profesionaliai tikrinama informacija.

„WHO PROFITS?” KLAUSIMŲ METODAS

Tai ne technologinis, o kritinio mąstymo įrankis.

Klausimai:

- Kas sukūrė šį turinį?
- Kam naudinga, jei juo patikėsiu?
- Kokią emociją jis bando sukelti?
- Ko šiame turinyje trūksta?

SAVARANKIŠKOS UŽDUOTYS

„TURINIO SKRODIMAS“

Pasirink vieną:

- socialinio tinklo įrašą,
- vaizdo įrašą,
- naujienos antraštę.

Atsakyk raštu:

- Ar tai faktas, nuomonė ar emocinis vertinimas?
- Kokios emocijos čia išnaudojamos?
- Ar pateikiami šaltiniai?
- Ar galėčiau šį turinį patikrinti?

„MANO INFORMACINIS BURBULAS“

Atsakyk sau:

- Kokius šaltinius matau dažniausiai?
- Ar matau skirtingas nuomones?
- Kada paskutinį kartą pakeičiau nuomonę perskaitęs patikimą šaltinį?

„DALINTIS AR NESIDALINTI?“

Įsivaizduok, kad gavai šokiruojantį įrašą.

Klausimas:

👉 Ką darytum pirmiausia ir kodėl?

Apibendrinimas

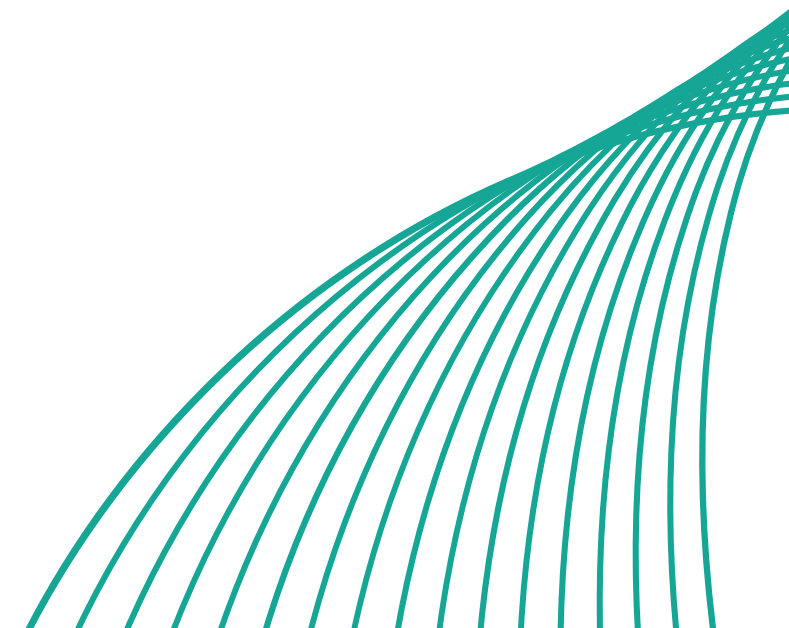
Dezinformacija ir klaidinantis turinys nėra tik „melas internete“.

Tai sudėtingas reiškinys, kuriame susipina:

- technologijos,
- žmogaus psichologija,
- socialiniai ryšiai,
- ekonominiai ir politiniai interesai.

Šioje pamokoje sužinojai, kad:

- ne visa klaidinga informacija kuriama tyčia,
- emocijos dažnai veikia stipriau nei faktai,
- vaizdai ir vaizdo įrašai nebėra patikimas įrodymas,
- algoritmai formuoja tai, ką laikome „realybe“.

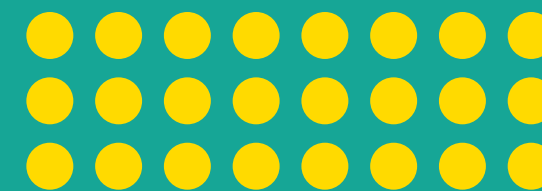

**Svarbiausia žinia – atsparumas
prasideda ne nuo draudimų, o
nuo supratimo.**

**Ar aš esu informacijos
vartotojas, ar informacija
naudojasi manimi?**

AČIŲ UŽ DĖMESĮ

www.nekser.it

